

MĂNĂSTIREA PLOSCA – VALENȚE CULTURALE

Maria BASARAB

Reperată acum, doar printr-o cruce, Mănăstirea de la Plosca a fost într-o lungă vreme focar de spiritualitate. A fost ridicată, ca și alte mănăstiri medievale, de către "voievozi și nobili români în epoca lor de glorie, secolele XIV-XV când au zidit biserici și mănăstiri zugrăvindu-le și împodobindu-le cu cele de trebuință"¹, în condiții istorice similare, și puține au răzbătut peste timp printr-o trăire religioasă, culturală și socială. Așa au fost rostuite și cele zece mănăstiri hunedorene bine cunoscute: Prislop, Plosca, Răchitova, Râu de Mori, Sibișel, Vaidei, Vaca, Cib, Cerna,² din care mai dăinuie acum Prislopul și, după o lungă întrerupere, au fost reconstruite Mănăstirea de la Râu de Mori și Vaca (azi Crișan).

Fără a prezenta Mănăstirea Plosca sub o formă monografică, relevăm doar câștigul ei pe plan spiritual, care a ajutat-o să înfrunte lumea efemeră. Mixaje ale câtorva aspecte religios-culturale, decupate din timp, facilitează formarea unei imagini de ansamblu a istoriei Mănăstirii de la Plosca. Astfel, o succintă prezentare cronologică începe cu vlădica Ioan, originar din Caffa Crimeii, care s-a stabilit la Hunedoara înaintea anului 1456 care, "a cercetat" și a hirotonisit preoți pe seama Mănăstirii Prislop și Plosca³.

Egumenului Varlaam de la Prislop i-a fost încredințată și Mănăstirea Plosca spre îngrijire, care "e mai veche ca cetatea Hunedoarei, înzestrată cu moșii de familia Huniazilor"⁴.

Mănăstirea și-a luat numele de la familia Ploscanu din Teliuc, care ar fi dăruit călugărilor poiana pentru ridicarea chiliilor, iar pentru satul Plosca prima atestare documentară datează din anul 1482⁵.

Mărturiile arhivistice documentează existența și continuitatea vieții religioase, dar și culturale din jurul mănăstirii de la Plosca.

Redată ca o "miscelanea" această comunicare semnalează nume de călugări, preoți, dascăli cu preocupări culturale care s-au stabilit ori au poposit la Plosca, titluri de cărți păstrate peste secole prin grija celor care au căpătat calitatea de "oameni de carte", legăturile create între mănăstire, mai apoi biserica mănăstirească, cu școala

---

1. Meteș Șt., *Istoria Bisericii Române din Transilvania*, vol I, Sibiu, 1935, p. 260.

2. Ibidem, p. 101-131; 154-156; Păcurariu M., *Mănăstirea Prislop*, Arad, 1986, p. 106.

3. Păcurariu M., *op. cit.*, p. 23.

4. Meteș Șt., *op. cit.*, p. 101.

5. Suciu C., *Dicționarul istoric al localităților din Transilvania*, București, 1966, p. 47.

și societatea din preajmă. Pentru abordarea îndeosebi, a vieții cărturărești a celor de la Mănăstirea Plosca ne stau garanție cărțile vechi, avere de preț pentru acel loc și acel timp. Notele de mână de pe aceste cărți ne dezvăluie nume de călugări, care au slujit la această mănăstire și titluri de cărți care evidențiază locul de frunte pe care l-a ocupat mănăstirea nu numai în lumea monahală. Însemnările de proprietate de pe Strastnicul scris de mână, în limba slavonă, în anul 1567, păstrat împreună cu un Apostol slavon, un Penticostar slavon, un Octoih Mic, manuscris slavon și un Triod manuscris slavon, toate acum ale Bisericii Sf. Nicolae din Hunedoara, păstrate în prezent la depozitul de cărți vechi și icoane aflat în incinta Protopopiatului Român Ortodox din Orăștie, se repetă pe alte 5 cărți încă păstrate, din cele 19 cărți existente în urmă cu două secole: "... ale bisericii Hinedorii ... de la Plosca cea din Jos ... două Trioduri, un Penticostarium, o Leturghie, două Moltitvenice, un Mărgăritar și trei cărți grecești le-am dat în samă părintelui eromonah Simon și în sama Părintelui eromonah Varnava, eu le-am dat protopop Gheorghi a Hinedorii, în 1709, mesiață februarie". Însemnarea se reia pe un Apostol slavon și este mai detaliată: "Ale bisericii Hinedorii împreună cu ale mănăstirii Plosca cea din jos sunt cărți trei Evanghelii, trei Oftaie, două Triode, un Penticostarium, o Leturghie, două Moltitvenice, un Mărgărit bătrân românesc, trei cărți grecești le-am dat în sama părintelui Simon eromonah și în sama părintelui eromonah Varnava, eu le-am dat protopop Gheorghi ot Hinedoara, în 1709, mesiața făurar, 16 zile".

Pe un Octoih mic, manuscris slavon, însemnarea de proprietate, dar și însemnare de început despre evidența cărții este elucidantă: "Ale bisericii Hinedorii împreună cu ale Mănăstirii Plosca cea din Jos sunt o Evanghelie slavonească, două Trioduri, un Penticostar, două Săvornice, o Leturghie, un Mărgărit românesc bătrân, trei cărți grecești, le-am dat în sama părintelui eromonah Simon și în sama eromonah Varnava, eu le-am dat protopop Gheorghi ot Hinedoara, în 1709, februar, 16 zile".

Credem, pe baza acestor note de mână, că eromonahii Simon și Varnava de la Plosca cunoșteau și limbile slavonă și greacă. Mai aflăm că, în zonă călugării-cărturari de la Plosca nu erau cazuri izolate. Protopopul Gheorghi, semnatarul însemnărilor relevante este și el răspânditor de carte românească, după cum ne arată o altă însemnare de pe un Triod de Râmnic, 1731, al bisericii din Hunedoara, care certifică participarea acestui erarh bisericesc la cumpărarea de cărți folositoare obștii.

O altă însemnare de pe Penticostarul slavon mărturisește un alt nume de preot din apropiere de Plosca, cu grijă față de carte: "Această sfântă carte, anume Pintecostar l-au legat părintele Popa Stan din Cilniciș (Cinciș n.n.), Domnul să-l pomenească pe dumnealui că l-au legat de pomeană ... ot Delar ... pisat mesiața november".

Pe Triodul slavon însemnarea dezvăluie date în plus despre eromonahul de la Plosca: "Acest Triod este a Mănăstirii Plosca ca să se știe, eromonah Simon ot Mănăstirea Neamțu ot Moldova zemle". Deci, călugărul Simon de la Plosca venise tocmai din Moldova de la vestita Mănăstire a Neamțului, zidită în secolul al XIV-lea, rezidită în secolul al XVIII-lea, cu călugări-cărturari cu faimă. Pe coperta interioară a aceluiași Triod slavon mai scrie că: „Să să știe că acest Triod este a lu Niculae ficiorul protopopului Nicola și este la Popa Dancului din Josani... ale bisericii Hinedoarei împreună cu ale mănăstirii de la Plosca cea din Jos sunt cărți trei Evanghelii slavonești, trei Octoih, două Trioduri, un Pintecostar, două Săvornice, o Leturghie, trei Moltitvenice,

un Mărgărit românesc bătrân, trei cărți grecești, le-am dat în sama părintelui Simon și a părintelui eromonah Varnava, eu le-am dat protopop Gheorghe ot Hinedoara, în 1709, făurar, 16 zile". Este posibil ca „Sbornicul” pomenit în însemnările referitoare la cărțile deținute de Mănăstirea Plosca să fie „Sbornicul” slavonesc al călugărului Ghenadie, mitropolit al tot ținutului Ardealului, cu reședința la Mănăstirea Prislop care, „nu și-a dat nici o odihnă până ce a putut săvârși și tipări această carte apărută la Sas Sebeș în 1580”⁶.

La „școala” călugărului Simon, pomenit în însemnarea transliterată, probabil, a crescut și dascălul copist Vasile Sturze Moldoveanul care în peregrinările lui a ajuns și la Mănăstirea Plosca, unde a copiat un Ceaslov și un Octoih și încă un fragment dintr-un Ceaslov, popasul de la Plosca reprezentând întâiul reper scris din lungile sale peregrinări transilvane. Iată însemnarea de pe cartea scrisă la Plosca: „Această carte scris-am eu, Vasilie dascălul moldovean când am șezut la Mănăstire la Plosca la Hinedoara, pe sama popei lui Simon...”⁷, iar în altă parte în aceeași carte scrie: „Eu, mult păcătosul Vasilie Sturze sân Badiul ot Moldova, văleat 1693, 15 dni (zile n.n.)”⁸.

Numele Mănăstirii de la Plosca apare în documentele secolului al XVIII-lea cu referire la frământările religioase din această zonă. Pe lângă aspectele pozitive ale secolului iluminist, tipărirea în număr mare a cărților religioase și laice, înlesnirea construcțiilor bisericești, realizarea legăturii directe cu Occidentul avansat, în Transilvania și, mai ales, în ținutul hunedorean disputele religioase s-au întesit. „Suplica” dusă de călugărul Nicodim de la Râmnic, Țarevnei Elisabeta a Rusiei, în anul 1757, prin care cerea apărarea ortodoxiei în Transilvania, purta 13 semnături printre care figura și semnătura călugărului Teodosie de la Plosca⁹. În anul 1762 au părăsit „unirea”, convertiți de către călugărul Inocențiu Bosi și Mișka protopopul Devei, și eromonahii Teodosie și Carpie (Paisie) de la Plosca cărora li s-a cerut să părăsească mănăstirea. A fost un an în care se pare că mănăstirea a fost scoasă dintre cele care funcționau, distrusă fiind, iar averea mobilă s-a dat episcopului P.P. Aron ca să deschidă o școală la Hațeg⁹.

După câțiva ani același călugăr Paisie reîntors la „unire” a încercat să refacă viața monahală și cărturărească de altădată a Mănăstirii din Plosca.

În anul 1775 eromonahul Nichita și Popa Lazăr i-au cerut episcopului Grigore Maior să permită înapoierea cărților și icoanelor duse de la Mănăstirea Plosca (o parte din ele la biserica greco-catolică din Hunedoara). Răspunsul episcopului a fost: „câte se găsesc la biserica Hunedorii să rămâie acolo în loc, până se va vedea mai deaproape dintre dânsle ... protopopul să se ție de togmala făcută cu oamenii de la Silvaș, adevă să dea jumătate din tot și din toate ce au luat de la Mănăstirea Ploștii”¹⁰.

Din cauza disensiunilor confesionale între ortodocși și greco-catolici unele mănăstiri între care și cea de la Plosca au fost desființate pentru un timp¹¹. Totuși

6. Bunea A., *Episcopii P.P. Aron și D. Novacovici*, Blaj, 1902, p. 59, locul de tipărire al Sbornicului slavonesc este Brașov, anii 1580-1581, manuscrisul aparținând episcopului Ghenadie al Silvașului (Prislop); în I. Bianu, N. Hodoș, *BRV I*, p. 28, cartea este catalogată ca fiind tipărită la Sas Sebeș în anul 1580.

7. Ștrempele G., *Copiști de manuscrise românești până la 1800*, București, 1959, p. 233.

8. Meteu Șt., op. cit., p. XXXIV-XXXV.

9. Ibidem, p. 116; Radu I., *Istoria Vicariatului greco-catolic al Hațegului*, Lugoj, 1913, p. 143.

10. Meteu Șt., op. cit., p. 117.

11. Popa R., *La începuturile evului mediu românesc. Țara Hațegului*, București, 1988, p. 246.

numele mănăstirii de la Plosca apare în documentele veacului al XVIII-lea și a celui următor. La 22 martie 1786 un inspector din domeniul montanistic Hunedoara scria că: „numai o singură școală se afla între Plosca și Ghelari, la călugării din așa numita mănăstire, dar puțini copii frecventează școala pentru că această mănăstire este așezată departe de aceste sate și se găsește în mijlocul pădurii”¹².

Despre intensă activitate a mănăstirilor de la Prislop și de la Plosca se știe că acolo: „veneau tineri atrași de călugări, meșteri în arta zugrăvitului, tineri de la mari depărtări spre a învăța ... pictura, desenul icoanelor, copierea de cărți și ilustrarea lor”¹³.

O atestare a mănăstirii-școală de la Plosca poate fi considerată o însemnare de pe o Cazanie (Iași, 1643), manuscris al secolului al XVIII-lea: „să știe că această carte am cumpărat-o eu diac Tone din Delari cu 6 florini de la Călugărul Varlam când ședea în Dăscioru la mănăstirea cea din jos ... eu diac Tone”. Manuscrisul a fost copiat în prima parte a secolului al XVIII-lea de ieromonahul Varlam, la mănăstirea de la Plosca, de lângă Ghelari, vândută apoi unui diac Tone, care probabil, învăța la Prislop¹⁴.

O altă însemnare atestă existența mănăstirii Plosca cu viața ei cărturărească, specifică mănăstirilor transilvănene, românești în general, din epoca în care mănăstirile erau și școli iar călugării erau și dascăli. Un Chiriadodromion, tipărit la Bălgrad în anul 1699 poartă însemnarea ... „La anul 1780 ... monah pe sama sfintei mănăstiri Plosca”¹⁵.

Toate aceste atestări documentare în care se încadrează și însemnările de pe cărțile vechi, ilustrează interferențe religio-culturale, dintr-o mănăstire supusă unor timpuri istorice tulburi care n-au oprit-o să se susțină și al cărui mesaj cultural a ajuns și va trece de noi.

Știrile despre viața cu implicațiile culturale, desfășurată la mănăstirea Plosca umplu mai multe documente din secolul al XIX-lea. S-a scris despre mănăstirea-biserică de la Plosca în legătură, mai ales, cu activitatea slujbașilor altarului, dintre care unii sunt remarcabile personalități culturale ale epocii.

Ținem seama de faptul că nu este o echivalență între terminologia de biserică și mănăstire, pentru că în secolul al XIX-lea se știe că mănăstirea de la Plosca nu mai era, dar în documentele arhivistice apare mereu la un loc denumirea de biserică-mănăstire, referitor la lăcașul ecleziastic de la Plosca, care încă, făcea legătura rodnică între biserică, școală și societatea rurală din jurul său.

Un proces verbal din anul 1820, redactat în limba maghiară consemnează o “vizitațiune canonică”, iar actul scris este semnat de Popa Petru de la mănăstirea Plosca¹⁶. El a fost parohul în Plosca, administrator protopopesesc între anii 1820-1824.

În anul 1822 se făcea o nouă “vizitațiune canonică” în parohia Plosca și din constatările scrise aflăm că “Popa Petru s-a dovedit a ține totul îndestulat”,

12. Protopopescu L., *Contribuția la istoria învățământului din Transilvania*, București, 1966, p. 26.

13. Albu N., *Istoria învățământului românesc în Transilvania*, vol. I, Blaj, 1944, p. 144.

14. Păcurariu M., *op. cit.*, p. 84-85.

15. Colta R., *Vechi tipărituri românești în județul Arad*, în Ziridava XII, 1980, . 748.

16. Arhivele Statului Deva, *Fond Protopopiatul greco-catolic Hunedoara*, Dosar 1/1820, Fila 4.

consemnându-se în același act că "luând cărțile, într-o însemnare s-au aflat 16 dăraburi și scriindu-se toate pe rând cu numărul lor în însemnare, s-au închis în lada bisericii¹⁷. Așadar, din cele 19 cărți existente în anul 1709, au mai rămas 16 în anul 1822, an în care și "vasăle cele sfinte și hainele tot într-o aceea însemnare s-au aflat și au fost puse în lada bisericească¹⁸.

Popa Petru a fost un bun păzitor al averii mănăstirii-biserică de la Plosca "cercetând din poporeni și mai vârtos din ctitorii acei sfinte mănăstiri despre cum își duce anumitul preot potvigul său adecă slujba, mărturisiră cu toții cum că după puțină foarte bine o duce"¹⁹. Din același proces verbal încheiat în urma vizitei canonice, în anul 1822 reies următoarele bunuri mănăstirești descrise pe categorii:

Cărțile: „1. Evanghelie românească, una sârbească legată în argint, cinci chipuri într-o față, întru celălalt tot o materie. 2. O Biblie românească. 3. Letughie. 4. Cazanerie românească. 5. Minei. 6. Oftaio mare. 7. Triod legat cu Strastic laolaltă. 8. Penticostariu. 9. Două catavasiere. 10. Apostol. 11. Molitvenic. 12. Psaltire de Racoți.

Cărți sârbești: 1. Minei. 2. Apostol. 3. Leuturghie. pe lângă aceasta șasă dăraburi mari sârbești și iarăși opt dăraburi mai mici iară sârbești. 4. Și o carte scrisă pe piele întru care și celelalte sârbești să află însemnate prin vizitația protopopului Gheorghe a Hinedorii, la anul 1709, 16 zile februarie, făcută și în samă date eromonarhului Simon și Varnava". Menționăm că la anul 1822 mănăstirea de la Plosca deținea o adevărată bibliotecă mănăstirească. În aceeași bogată listă de inventar, din anul 1822, mai erau scrise: „un Potir suflat în aur, de argint și cu figuri de argint înfrumusețate cu deschilinite părți, un disc de argint suflat cu aur, cu stea de argint suflat cu aur și o lingură de argint suflată cu aur. 2. Alt Potir a căruia pahar e de argint suflat cu aur și lingură de argint. 3. Potir de cositor cu lingură de cositor. 4. Cruce scobită de lemn îmbrăcată în argint cu boambe de mărgăritari împodobită. 5. Și un Sfeșnic de aramă suflat în argint. 6. Trei cădealnice mai bune și una mai rea". Hainele erau de „taftă de aur cu flori", „două acoperămante de potire, scumpe. Două măsaie pe tetrapod. Doisprezece coți de taftă și altele"²⁰.

Cu astfel de bunuri de mare calitate și cele de natură culturală (cărțile) credem că la mănăstirea-biserică de la Plosca, în anul 1822 era încă o viață religioasă viabilă.

Am eludat detaliile circumstanțiale istorice, religioase, care au influențat mersul continuu al activității mănăstirești de la Plosca. Am lăsat să se vadă reperele culturale care au ținut și susținut peste timp acest lăcaș bisericesc cu implicații sociale.

Pentru a contura climatul cultural al bisericii-mănăstire de la Plosca aducem în față nume de vrednici preoți, care au păstorit în acest loc. Astfel, între anii 1827-1844 la Plosca și-a împlinit misiunea de drept ocârmuitor de suflete Nicolae Bossi, care a depășit cu mult statutul de preot de țară. Originar din Hunedoara, Nicolae Bossi a făcut studiile secundare și teologice la Blaj, unde timp de doisprezece ani a fost profesor la „gramatiștii" liceului blăjean. Din anul 1824 până în 1827 a fost preot la Densuș iar din 1827 până la sfârșitul vieții sale a rămas la Plosca, timp în care a

17. Radu D., *Dieceza Lugojului, Șematism istoric*, Lugoj, 1903, p. 341.

18. Arhivele Statului Filiala Deva, *Dosar 1/1822*, Fila 4-17.

19. *Ibidem*.

20. *Ibidem*.

ocupat și funcția de viceprotopop la Hunedoara²¹. Fire activă și devotată misiei sale preoțești, Nicolae Bossi a purtat, în timp ce era la Plosca, o corespondență cu personalități ale vremii pentru a îmbunătăți viața celor din jurul său. Într-o scrisoare adresată protopopului ortodox de Hațeg, Ioan Maximilian, încerca să clarifice o acuzație cu referire la dispariția a două cărți (Minei și Apostol) ale bisericii din Vâlcele Bune²².

Correspondența purtată cu oficialii superiori de la Blaj este scrisă în limba latină, ceea ce ridică valoarea intelectuală a fostului dascăl de la Blaj. Episcopul îi cerea date despre starea fizică a bisericilor de la Petreni și Ohaba-Ponor care erau în subordinea preotului Nicolae Bossi²³. A corespondat cu Ștefan Manfi arhivarul Episcopiei de la Blaj sau cu Constantin Papfalvi, vicar de Hațeg, tot despre mersul bisericilor de care răspundea²⁴ sau de mersul școlilor din parohiile sale.

În seria preoților de la biserica-mănăstire de la Plosca se disting nume de mare valoare în istoria scrierilor bisericești sau în cultura noastră. După ieromonarhul Teodosie și Paisie monah (1762) este cunoscut Petru (1820-1826) apoi seria continuă cu:

Cosma Topliceanu (1826-1827), Nicolae Boosi (1827-1845) Daniil Silivași (1846), Daniil Petru (1846-1849) Daniil Silivași (1849-1852), Nicolae Popovici (1853-1855), Avel Pop (1855-1858), Elie Leluți (1859-1860) Simeon Ulpianu (1860-1861), Avel Pop (1861), Vasile Ordean (1862), Ioan Ianza (1862-1864), Ioachim Elin (1864-1900)²⁵.

Documentele de arhivă scot la iveală și alte nume de preoți sau elucidează anumite perioade neclare. Astfel, aflăm din documente arhivistice că în anul 1852 la Plosca era preot Dan Petru, care într-o scrisoare adresată protopopului greco-catolic din Hunedoara, Ioan Fodor, se plângea de starea jalnică în care se afla biserica de la Plosca, care „de toate veșmănte și vasele sfinte în 12 aprilie 1849 tirănește devastată și deprădată fu”²⁶.

O corespondență abundentă s-a purtat între protopopul hunedorean Ioan Fodor și superiorii săi pentru numirea unui preot la Plosca în locul lui Gavril Pop care n-a funcționat acolo, deși este menționat în anumite scrieri de referință (Mircea Păcuraru, Dicționarul teologilor români, București 1966, Nicolae Comșa, Dascălii Blajului, Blaj 1940). Scrisorile plecate dinspre Plosca înspre Protopopiatul Hunedorei sau Vicariatul de la Hațeg, între reprezentanții acestor instituții ecleziastice și Gavril Pop (între 1854-1856) justifică absența acestuia de la Plosca²⁷. Potrivit documentelor arhivistice păstrate, Parohia Plosca și oamenii din aceste locuri n-au beneficiat de prezența preotului cărturar Gavril Pop, căruia mai târziu, din anul 1857 totuși, i-a fost dat să funcționeze nu departe de Plosca, la Hațeg în calitate de vicar. Se pare, după o scrisoare a vicarului Ștefan Moldovan, că Gavril Pop a rămas la Plosca doar 8 zile, deși a fost salarizat de această parohie mai mult timp²⁸. Probabil, că în vremea în care a lipsit de la Plosca, Gavril Pop și-a definitivat cartea sa „Istoria Daciei Antice”,

21. *Ibidem*.

22. Comșa N., *Dascălii Blajului*, Blaj, 1940, p. 50.

23. Arhivele Statului Filiala Deva, *Dosar 1/1829*, Fila 7.

24. *Ibidem*, *Dosar 1/1831*, Fila 1 și Fila 9.

25. Radu D., *op. cit.*, p. 452-454.

26. Arhivele Statului, Filiala Deva, *Dosar 1/1852*, Fila 27.

27. *Ibidem*, *Dosar 1/1854*, Fila 407; Fila 117; Fila 131; *Dosar 1/1831*, Fila 61.

28. *Ibidem*, *Dosar 1/1854*, Fila 97 și Fila 107.

care a fost tipărită la Cluj în anul 1855 și din care 30 exemplare au fost date spre vânzare hunedorenilor, prin protopopul lor²⁹.

Faptul că la această biserică a fost numit preot această persoană marcantă a lumii teologice, remarcat și în istoria culturii noastre, ne lasă să înțelegem atenția deosebită de care se bucura încă această biserică urmașa străvechii mănăstiri. Referindu-ne și la cărțile deținute ne putem lesne da seama de însemnătatea pe care o prezenta biserica mănăstire de la Plosca, printre lăcașurile răspânditoare de cultură.

S-a păstrat în această biserică-mănăstire valori de suflet. Într-o „Conscriptie a bunurilor bisericii” datată la Plosca în 15 noiembrie 1855 și semnată de Avel Pop figurează următoarele cărți vechi: Evanghelie, Râmnic, 1764; Liturghie, Blaj, 1786; Molitvenic, Blaj, 1815; Minei, Râmnic, 1764; Octoih, Râmnic, 1742; Strasnici, Blaj, 1773; Triod, Blaj, 1771; Cazanie, Viena, 1773; Breviar, Blaj, sine titulo, deslegat; Catavasier, Blaj, 1777; Apostol, București, 1683³⁰.

Fără a interveni asupra exactității datării acestor cărți semnalăm absența exemplarelor slavonești și în general, numărul mult mai redus de cărți în comparație cu anii anteriori, respectiv 1709 sau 1822.

O simplă „statistică” ne lasă să comparăm „inventarele” de carte folosită de preoții și credincioșii care învățau din ele toate cele de folos sufletului. Prin urmare, în anul 1709 Protopopul Ghiorhi a „însemnat” 19 cărți, mult mai târziu, în anul 1822, Popa Petru a „inventariat” 26 de cărți „întru-care și celelalte sârbești”, iar în anul 1855 preotul Avel Pop a menționat doar 11 titluri.

Revenim la preoții care au oficiat la Plosca pentru a o putea situa în locul pe care îl merită printre bisericile care îndeplineau și rolul de școală.

La 21 iunie 1854 episcopul de la Blaj, Alexandru, (Sterca Șuluțiu) l-a numit pe Nicolae Popovici din Boși administrator al parohiei Plosca³¹, acesta numărându-se printre cei care „au prenumerat pentru Gramatica elementară a limbii române scrisă de Timotei Cipariu”, care urma să fie tipărită în același an, apropiindu-se și el de dirigitorii „luminați” ai acestei parohii, care au încercat să sprijine activitatea de instruire și culturalizare a tinerilor din zonă³².

Roadele învățăturilor transmise de preoții de la Plosca pot fi socotite și după faptul că s-au ridicat de acolo tineri spre învățătură mai înaltă. Într-o scrisoare a vicarului de Hațeg, Ștefan Moldovan, adresată protopopului Ioan Fodor scrie că „tânărul din Plosca, Nicolae Cassian candidat pentru Totești, încă e numai de 21 ani”³³ totuși, el a fost preot la Totești între anii 1855-1875³⁴.

Prin biserica de la Plosca au fost trimise, în 1857, trei cărți de Aritmetică „dăruite gratuit pruncilor pauperi umblători la școală”³⁵, iar după un an au fost trimise 4 Abecedare³⁶.

---

29. Basarab M., *Aspecte culturale religioase hunedorene din secolul al XIX-lea*, în Corviniana II, Deva, 1996, p. 115-121 și Corviniana III, Deva, 1997, p. 113-121.

30. Arhivele Statului, Filiala Deva, Dosar 1/1855, Filele 138-141.

31. *Ibidem*.

32. *Ibidem*.

33. *Ibidem*, Dosar 1/1854, Fila 123.

34. *Ibidem*, Dosar 1/1855, Fila 33.

35. *Ibidem*, Dosar 1/1857, Fila 135.

36. *Ibidem*, Dosar 1/1858, Fila 257.

În anul 1857 Biserica de la Plosca, prin preotul său Avel Pop era abonată la „Gazeta Transilvaniei” a lui Barițiu³⁷.

Între anii 1859 și 1861 a fost numit la Plosca preotul Simion Ulpianu. Cu studii teologice terminate la Blaj, Simion Ulpianu a fost numit învățător-profesor la Preparandia de la Hațeg până în anul 1858. Colectionar de antichități, încă de când era preot la Sarmizegetusa, autor al unor poezii și al manuscrisului „Pintea sau iobăgiei din Țara Hațegului”, a purtat corespondență în limba latină cu profesorul său de la Blaj, Timotei Cipariu. Cu acest „bagaj” intelectual a venit la Plosca unde s-a preocupat de ridicarea sătenilor la lumina învățaturii³⁸. Totuși, nu se poate acoperi faptul că preoții rurali, pe lângă misiunea lor spirituală, în viața cotidiană erau obligați și la o implicare în lumea cu preocupări casnice. Într-una din scrisori Simion Ulpianu de la Plosca îi scria protopopului de Hunedoara, Ioan Fodor că „trebuie să meargă la târg la Orăștie ... sâmbătă 11 martie” și nu se putea întoarce duminică, în 12 martie, rugându-l pe superiorul său să trimită înlocuitor pe preotul din Ghelari pentru oficierea slujbei religioase la Plosca³⁹.

În legătură cu perioada de preoție a lui Simion Ulpianu la Plosca adăugăm că activitatea de școlare și instruire a tinerilor ce urmau să îmbrace haina preoțească a fost susținută de Episcopul Lugojului Alexandru Dobra, protopopul greco-catolic al Hunedoarei Ioan Fodor și preotul-dascăl Simion Ulpianu. Astfel în anul 1860 tânărul Nicolau Boticiu din București, Protopopiatul Hălmagiu a fost îndrumat de către episcopul Lugojului la Plosca” ... unde se mai află încă cinci candidați învățând studiile teologice. Deci despre aceasta vei încunoștința pre parohul din Plosca Baia ca, când va sosi acest tânăr acolo să-l primească în rândul celorlalți⁴⁰. La cursul teologiei morale din Plosca a fost acceptat de către episcop, în luna mai 1860 și „absolutu preparandu Petru lanc din Bobâlna” iar „... parohul din Plosca Baia ca sosind acolo numitul candidat să-l primească în numărul celorlalți și pe acesta⁴¹. În același an 1860, într-o scrisoare semnată în 12 septembrie de către episcopul Lugojului și trimisă protopopului Ioan Fodor scrie că „... la învățarea cursului teologiei în Plosca Baia s-a mai primit și învățătorul din Orăștie Nicolau Lupulescu sub unele condițiuni comunicate protopopului respectiv. Așa Frăția ta să încunoștințezi pe parohul Simion Ulpianu ca să-l primească și pe acesta în numărul celorlalți candidați⁴².

Într-o altă scrisoare scrisă, de această dată, de către Simion Ulpianu, la Plosca în 27 octombrie 1860 și adresată protopopului Ioan Fodor, îl roagă să ceară Episcopului un Decret prin care Nicolae Boticiu din București „... candidat la statutul preoției care se pregătește sub conducerea mea” să primească statutul preoției pentru ca „Districtul Hălmagiului să-l poată securi de la oficiul politic concernente⁴³, adică să fie scutit de efectuarea stagiului militar.

Mai târziu, Simion Ulpianu i-a scris aceluiasi protopop din Hunedoara că „tinerii candidați la statutul preoției, Boticiu Nicolau și lanc Petru și învățătorii sub

37. Ibidem, *Dosar 1/1857*, Fila 217.

38. Botezan L., op. cit., p. 283-301; Lazăr I., *Din viața și activitatea lui Simion Ulpianu, Manuscris*.

39. Arhivele Statului, Filiala Deva, *Dosar 1/1860*, Fila 65.

40. Arhivele Statului, Filiala Deva, *Dosar 1/1860*, Fila 27.

41. Ibidem, *Dosar 1/1860*, Fila 95.

42. Ibidem, *Dosar 1/1860*, Fila 177.

43. Ibidem, *Dosar 1/1860*, Fila 211.

conducerea mea, pe 30 noiembrie a.c. după calendarul vechi vor fi pregătiți cu toate studiile teologice propuse când apoi vor pleca la Lugoj prevăzuți cu cele recente spre a ajunge. ajutând Dumnezeu pe sâmbătă în 3 decembrie ... acolo ca făcând examen general și binevoind Ilustritatea sa D. Episcop să poată căpăta ambii, darul preoției”⁴⁴.

Așadar, pe lângă biserica mănăstirească de la Plosca, în anul 1860 a funcționat o școală în care au învățat tinerii veniți din diferite localități transilvănene sub pregătirea preotului profesor Simion Ulpianu. Activitatea de dascăl și-a concretizat-o și prin participarea sa la examinarea școlarilor de la școlile din jur, după cum dovedește “Conspectul despre obiectele și progresul învățăceilor din școala comunală Ghelari pe anul 1861” în care sunt menționate obiectele de examen: religie, vocabularul român-german, geografia Ardealului ... abecedar, moralitate. Examenul a fost încheiat în data de 25 august 1861 iar din comisia examinatoare au făcut parte: Ioan Fodor-protopopul Hunedoarei, Vasile Ordean-docent și jurat greco-catolic și Simion Ulpianu-paroh în Plosca⁴⁵.

Între anii 1862-1864 la Plosca a fost numit paroh Ioan Ianza⁴⁶, absolvent și el al teologiei de la Blaj, cu mari disponibilități intelectuale și preoțești. A corespondat și el cu Timotei Cipariu, scriindu-și misivele în limba latină, s-a abonat la revista mentorului său “Archivu”, iar din anul 1884 (după ce a fost paroh la Sarmizegetusa) a fost numit vicar la Hațeg. Prin stăruința lui s-au ridicat bisericile din: Fărcădinul de Sus, Meria, Răchitova. S-au construit școli la: Cârnești, Tuștea, Subcetate și Casa parohială de la Densuș. În anul 1890 la inițiativa sa, s-a înființat “Reuniunea învățătorilor greco-catolici din ținutul Hațegului”, pentru înaintarea culturii române⁴⁷. Se poate spune că o parte din mintea și sufletul său i-au rămas cu folos la Plosca, unde și-a început cariera preoțească.

Toate aceste scurte reveniri la latura culturală pe lângă cea preoțească a celor care au trăit la mănăstirea-biserică de la Plosca ne ajută să completăm imaginea unui lăcaș religios cu slujbași din categoria preoților de elită, care au favorizat climatul intelectualității românești transilvănene.

Călugării și preoții de la Plosca, cu veritabile valențe intelectuale au exercitat o influență benefică în acel mediu rural. Prin acești oameni bine instruiți puși în fruntea unei obști de credincioși, s-a contribuit la instrucția și educarea celor din jurul lor.

Se adeverește și rostul acestei mănăstiri care a confirmat spusele tâlcuitorului Evangheliei tipărită de Coresi, la Brașov, în anul 1564: “... greșesc și aceia care strică mănăstirile, într-o vreme au fost bune, nu ca acum, de la mănăstiri au ieșit, că în iale au fost de dascălie și învățături, de în mănăstiri au ieșit cărțulari, mari episcopi și popi în orașe și sate că acum nouă de dascălie ne ieste”⁴⁸.

Adăugăm la intențiile noastre de a releva dăinuirea longevivă a mănăstirii cu biserica sa, faptul că la anul 1913 mănăstirile Prislop și Plosca “erau singurele care au mai rămas și se mai țin”⁴⁹.

44. Ibidem, *Dosar 1/1861*, Fila 185.

45. Ibidem, *Dosar 1/1860*, Fila 234.

46. Botezan L., *op. cit.*, p. 283-301.

47. Ibidem.

48. Bota M.I., *Începuturile culturii scrise în limba română*, Cluj, 1999, p. 191.

49. Radu D., *op. cit.*, p. 129; 140; 213.

Dintr-o informație nescrisă știm că preotul Victor Opriș din Deva (acum pensionar) a fost repartizat ca preot la Plosca, în anul 1939.

Dincolo de lămuririle referitoare la apartenența succesivă la cele două culte ortodox și greco-catolic, la cauzele care au determinat funcționarea sau încetarea activității acestei mănăstiri-biserici, credem că la Plosca, locuitorii din acea zonă izolată geografic, au putut afla oricând un loc sfânt de regăsire sufletească, credincioșii au găsit mereu călugări și preoți cu bună pregătire pentru misiunea lor, primind de la ei cele mai bune îndemnuri spre a-și căuta drumul "curat" în viață.

Înalta calitate profesională a celor care au preotit în îndepărtata Mănăstire de la Plosca, rămâne o pildă peste veacuri.

LE COUVENT PLOSCA – PROPAGATEUR DE CULTURE

Résumé

Le couvent de la localité Plosca n'existe plus dans nos jours, mais il est resté dans l'histoire de notre culture par ses vieux livres possédés et par ses prêtres-maitres d'école qui ont fait de ce couvent un vrai lieu de culture au long de siècles.

Les documents de l'Archive de Deva prouvent une vie religieuse et culturelle qui s'est développée au couvent de Plosca qui date, probablement, du XV-ème siècle.

Parmi les vieux livres, on garde encore (au Dépôt de vieux livres de Orăștie) un „Strastnic” manuscrits slavon de l'année 1567 en quel existe une note de main écrite par Gheorghe l'archiprêtre de Hunedoara, dans l'année 1709 où il mentionne quelques vieux livres qui ont appartenu au couvent de Plosca.

Dans ce lointain lieu, dans l'année 1693, a eu le séjour Vasile Sturze Moldoveanu un bien connu copiste, qui a copié ici de vieux livres.

Parmi les prêtres qui ont fonctionné au couvent de Plosca a été Gavril Pop (le XIX-ème siècle) l'auteur de livres d'histoire.

Au couvent Plosca a fonctionné une école où étaient préparés les jeuns pour savoir peindre des icônes et de copier des livres.

Pendant du prêtre et maître d'école Simion Ulpianu à Plosca était une école de théologie.

Le couvent de Plosca a fonctionné jusqu'au début du XX-ème siècle et il se remarque comme un véritable lieu d'éducation religieuse et culturelle.

Conscripțiunea

Bunurilor bisericești a Parohiei Gr. Catolice din Plosca-Banea despre fondul intern și extern în această parohie după dimensiunea cadastrală făcută în anul 1855.

a) Despre fondul intern

Arături, fânaț și grădini

Pe fondul intern este casa prohală cu edificatele sale	metrete, cupe, iugări II, orgii	
de aceea folositoare pe seama parohului, o grădină de		
arătură și fânațul	13	1200
și iar o parte din aceea		1200
altă grădină pe seama parohului și mai pe urmă o grădină	8	
de fânaț de acel fond țiitoare		3 700

b) Despre supellectilele bisericești

1. Portir de plumb.
2. Tier și stea aramă.
3. O pereche de procovieție de mătăsă, alta veche.
4. O sită și un patrafir de mătăsă nouă, iar altele de mătăsă mai veche și o sfită cu srihariu mai vechi.
5. Șase sfeșnice de aramă și una cruce iar de aramă.
6. O cădelniță de aramă iar una veche.
7. 3 candel de pleu, 2 sfeșnice de lemn și două de fier și un policandru de lemn.
8. Doi prapuri unu roșu și altu vânat de păr.
9. Una Evanghelie in folio, tipărită în Râmnic, la anul 1764.
10. Una Liturghie în patrat, tipărită în Blaj, la anul 1786.
11. Una Molitvenic tipărit în Blaj în patrat, 1815.
12. Un Minei in folio, tipărit în Râmnic, 1764.
13. Un Oftaiu în patru, tipărit în Râmnic, la anul 1742.

14. Un Strasic, in folio, tipărit în Blaj sub Petru Pavel Aron,
a anul 1783.

15. Un triod in folio din zilele Mariei Tereza la anul AYO
(1771 n.n.)

16. Una Cazanie tipărită în Viena, in folio, la anul 1773.

17. Un Breviar de Blaj in 800, sine titula, dezlegat.

18. Un Catavasier in 800, tipărit în Mitropolia Blajului de la
zidirea lumii 7786 (Sic).

19. Un Apostoleriu tipărit în București la anul ax (1683 n.n.).

c) Despre fondul extern ce se ține sub posesiunea

inguiilor taxatori.

Metrele cupe fânația și grădini

Iugării II org

Jeleriu Ioan	550
Jeleriu Nicolae	850
Jeleriu Petru	
Jeleriu Nicolae	
Jeleriu Ioan	
Jeleriu Leșcuțiu	
Jeleriu Ioan	400
Jeleriu Nicolae	400
Nicolae Mutu	300
Jeleriu Petru	200
Jeleriu Petru	50
Jeleriu Petru	200

Metrele cupe fânația și grădini

Iugării II org

Jeleriu Nicolae			50
Srtenconia Paraschiv			50
Srtenconia Paraschiv			500
Jeleriu Leșcuțiu			900
Jeleriu Leșcuțiu			100
Jeleriu Petru	6	14	
Jeleriu Ioan	6	14	
Jeleriu Nicolae			400
Jeleriu Petru			400
Jeleriu Niculae			600
Jeleriu Ioan			100
Jeleriu Petru	4		
Jeleriu Leșcuțiu	6		
Jeleriu Leșcuțiu	2	8	
Jeleriu Leșcuțiu	2	8	
Jeleriu Leșcuțiu	5		
Jeleriu Leșcuțiu	2		
Jeleriu Niculae	2		
Jeleriu Petru	4		

În pădurea bisericească se află 79 700
în posesiunea sa

Cum că toate cele mai în sus scrise dinpreună cu acest extract din protocolul cadastral (sau loger buch) în ființa noastră de față dat, după ce împreună cu noi s-au săvârșit măsurarea ca tesorală a întreg teritoriul mănăstirii întărindu-l nesi și subscriem cu propriile noastre nume.

Plosca Banea 1500 noiembrie, 1855

Avel Popa Paroh greco Unit din Plosca Banea
Todor Toplicean Prim Curator
Oprișa Nicolae Vicecurator

Convexiflora.

Dumbrila Bisericesei a Barochia Gatholicae.
din Nova-Banca despre Fundula Interim,
si eternu in aceasta Barochia, dupa dămă-
sierea, ca de strala facuta in anul 1855.

a/ Despre Fundula Interim.

aratati, fenetru, si gradina

De Fundula de laura este casa metata Ciper, Jucari. II orzi
Barochia cu adificatiile suale
de accia solovitoru, se vama Barochia
lui, o gradina de aratura si puch. 13. 1700
si iara grade din accia. 1200.

Altra gradina pe sama Barochia: 8
si mai pe urma o gradina de
metu de accia fundu. Biserice - 3. 700.

b/ Despre Chelochilele
Bisericesei.

- 1°. Potiriu de Blumbu.
- 2°. Zicriu si steoa aramat.
- 3°. O Barochie de Brocovitchia de onatasa moa alta vechie.
- 4°. O vifita si unu galafiu, de onatasa moa, iara altale de
onatasa mai vechi, si o vifita cu stihariu mare.
- 5°. 6 fenuma de aramat, si una cruce iara de aramat.
- 6°. O Candelnita de aramat iara una vechie.
7. 3° Candeli de plin, 2 fenuma de lemn, si doua de
feru, si unu potirandru de lemn.
- 8 Doi Crayuri, unu rovin, si altu ranculu de poru.

- 9° Una Evanghelie în folii tipărite în România la anul 1764.
- 10° Una Liturgie în patrule tipărite în Blaj în la anul 1886.
11. unu. Martiriosu tipărit în Blaj în anul 1815
12. unu. Mineu în folii tipărite în România 1764.
13. unu. Ostaie în patrule tipărite în România la anul 1742.
- 14 unu. Harnic în folii tipărite în Blaj sub Betan Cabelușan
la Vassula 1783
- 15 unu. Irodii în folii din dule Măcin. Harnic la anul 1802
- 16 una Cadavre tipărite în Breina în folii la anul 1779.
- 17 unu. Brevaru de Blaj în 8° tipărite de L. Bulușeșanu
- 18 una Calavaficior în 8° tipărite în Mitropolia Blajului
de la Sidirea lui 1786. (sic)
19. unu. Epitafioru tipărite în București la anul 1812.

C. Despre fundul Ecleră ce s-a lăsat sub
posedinții inquilinilor Patatiss.

	metre. Pape. Senat. și pa Ingersi	Doz
Iscleriu Tron	.	550.
Iscleriu Nicolae	.	850.
Iscleriu Betan	4.	.
" Harnic	4.	.
" Tron	4.	.
Iscleriu Lorkulu	4.	.
" Tron	.	400
" Nicolae	.	400

	Chisinau	Jeneu	gradini
	metrele. Caze si Ingazii Hory		
Neolae Aluta Inffim furt			300.
Zselerin Betu.			200.
Zselerin Betu Inffim furt			50.
Zselerin Betu.			200.
Zselerin Niculae Inffim furt			50.
Chenkonze Baraschim			50.
" Baraschim			500.
Zselerin Lefkulin			900.
Zselerin Lefkulin Inffim furt			100.
Zselerin Betu.	6	14.	
Zselerin Inon	6	14.	
Zselerin Neolae			400
Zselerin Betu			400
Zselerin Niculae			500.
Zselerin Inon Inffim furt			100
Zselerin Betu.	4.		
Zselerin Lefkulin	6		
" "	2.	8.	
" "	2.	8.	
" "	5.		
" "	4.		
Zselerin Niculae	2.		
Zselerin Betu	4.		
Jara Badura Biseniciasca			79. 700
se afla in posesiunea sa			

Cuınca toate cele mai în sus, din preună
 cu acestel extrach dein Protocolul Călestru, sau
 legea buget, în sfârșitul nostru de față datu, după
 ce în preună cu noi sau se vor să. Mesurarea ca
 leștrata a întregu teritoriului Manastirii mile
 rindul nesi și sub scriem cu propriile noastre
 nume.

Plosca-Danca 15ta Noiembrie.
 1855.

Avela Bogaș Boroach Jurecu
 din Plosca-Danca

X Iordan Toplician pînă Curat
 X Oprisa Nicolae Vica Curat